

קריאה להצלת חיי נכרים

יש לברר האם שרי לישראל להביע מחאה כנגד רציחת נכרים ע"י נכרים אחרים, כפי שראיתי שעשו כן לאחרונה, ונראה לברר אי אריך למיעבד הכי.

א] איתא בע"ז כ"ו סוע"א: "תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין, אבל המינין והמסורות והמומרים היו מורידין ולא מעלין". וכי התוס' (ד"ה ולא) וז"ל: "וא"ת הא אמרינן במסכת סופרים (פט"ו) כשר שבכנענים הרוג. וי"ל דבירושלמי דקידושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה, ומביא ראיה מ"ויקח שש מאות רכב בחור", ומהיכן היו מ"הירא את דבר ה'". ואע"פ שסתם כנענים עובדי כוכבים ומזלות הם ועוברין על שבע מצוות, מ"מ אין מורידין, דרבינהו בקרא להתירא דכתיב "והיה לך למס ועבדוך", עכ"ל. ועי' תוס' בע"ז ד' ב' ד"ה ש"מ ובברכות ז' א' ד"ה ההוא צדוקי ובע"ז י' ב' תוד"ה חד.

והתוס' בע"ז ס"ד ב' ד"ה איזהו כ': "איזהו גר תושב כו'. במסקנא קאמר דהיינו להחיותו. וא"ת והלא מיד שעבר שבע מצוות חייב מיתה, דאזהרת בני נח היא מיתתן בלא עדים והתראה. י"ל דכל זמן שלא דנוהו בית דין אינו חייב מיתה. תדע דהא אמרינן העובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין". והנה יש לדקדק בד' התוס' האם כוונתו לבאר דמאחר ואין חייבים מיתה בלא בית דין ע"כ אין מורידין, אך לא נחתיה לבאר אמאי אין מעלין. א"ד דכוונתם ז"ל דז"פ ג"כ אמאי אין מעלין, דכיון דסו"ס עברו אזי מצוות ב"נ ע"כ אין מעלין אותם.

והמרדכי (ע"ז רמז תתיד) פירש כך: "כנעני לא מעלין משום דהוי כמוליד בן לעבודת כוכבים שהוא מצילו מן המיתה".

ב] ויש לברר בזה דעת המיימוני ז"ל, דהר"מ בהלכות ע"ז (ריש פ"י) כתב: "אין כורתין ברית לעובדי ע"ז [ויש גורסים: "לשבעה אומות", ואכמ"ל] כדי שנעשה עמהן שלום וכו', ואסור לרחם עליהם, שנאמר "ולא תחנם". והרדב"ז (ח"ו סי' רמ"ז) ביאר דהרמב"ם סבר דבכלל "לא תחנם - לא תתן להם חן" נכלל גם שלא להצילם.

ואמנם בהלכות רוצח (ד, יא) כתב הרמב"ם: "הגויים שאין בינינו ובינם מלחמה, ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא"ב, אין מסבבים להם המיתה ואסור להצילם אם נטו למות, כגון שראה אחד מהן שנפל לים, אינו מעלהו. שנאמר "לא תעמוד על דם רעך" ואין זה רעך", עכ"ל.

ויש להעיר בתרתי. א) דלכאוי' מהאי קרא ד"לא תעמוד על דם רעך" רק נילף דבעינן להציל נפשות ישראל ולא נפשות גויים, אך מהיכ"ת דחזינן מהכא דגם נאסר להצילו. ב) יש לדקדק דבהלכות ע"ז נקיט לקרא ד"לא תחנם" למילף בהא דאסור לרחם עליהם ואילו בהלכות רוצח כ' לקרא ד"לא תעמוד על דם רעך", וצ"ת.

ושמחתי לראות שקדמני בהערה זו הכנה"ג (חו"מ סי' תכ"ה) דהעיר דמחד נקיט הר"מ דאיסורו מצד "לא תחנם" ומאידך נקיט דהוא משום "לא תעמוד על דם רעך", ועוד דלהטעם ד"לא תעמוד" לכאוי אם רוצה להצילם אינו מוזהר ע"כ. ותי' דהר"מ בהלכות ע"ז דאיירי רק בעכו"ם כ' שאזהרתם משום "לא תחנם" וממילא אסור להעלותו. אך בהלכות רוצח שמדבר בכולל בין בגויים ובין ברועי בקר, נתן בנותן טעם משום דאי"ז "רעך", וזהו הטעם שייד דוקא לרועי בקר אך לגויים אי"צ לזה כיון דנפקא מ"לא תחנם", וממילא הרוצה להציל רועי בקר יכול להצילם דאזהרת "לא תחנם" נאמרה רק בעכו"ם. ואמנם בס' המפתח שם ציינו לד' שו"ת בית יהודה (יו"ד סי' ד') שכ' דאסור להציל גם רועי בקר, ולפי"ז ייקשה דהכי נילף מקרא ד"לא תעמוד" שאסור להצילם, דלכאוי רק מצות הצלה אית ביה אך לא איסור, וצ"ע. ואין שו"ת בית יהודה תח"י לע"ע.

ג] והנה בע"ז כ"ו ב' אמרי' דישראל מל את העכו"ם לשום גר, לאפוקי משום מורנא דלא, ופרש"י: "לאפוקי משום מורנא. תולעת שיש לו בערלתו דלא, דאסור לרפאותו בחינם, דהא אמרן לא מעלין ולא מורידין", עכ"ל. וכן בתוס' (ד"ה לאפוקי) כתב: "כפ"ה דאסור לרפאות בחינם, אבל בשכר שרי משום איבה", עכ"ל ועיש"ע. ואמנם הרמב"ן כ' דכל היכא דל"ל משום איבה, אפילו בשכר אסור וכדאיתא בע"ז (שם ע"א) סבר רב יוסף למימר דבשכר שרי משום איבה ואמר לו אביי דלא. והרמב"ם (ע"ז י, ב) פסק דאסור לרפאות עכו"ם אפילו בשכר, ואם היה מתיירא מהן או שהיה חושש משום איבה, מרפא בשכר אבל לא בחינם. והכס"מ הערה מקורו וכתב: "פשוט הוא דרפואה היינו מעלין ובפירוש אמרו בגמרא דאסור להעלותן אפילו בשכר". והגר"א ציין למחלוקת רש"י והתוס' והרמב"ן הנ"ל.

ונתקשתי טובא דבשלמא א"נ כפירוש המרדכי דהאיסור להעלותן מן הבור הוא משום דמגדל בן לע"ז, א"ש אמאי אסור לרפאותן אפילו בשכר. אך לפי הרמב"ם דהאיסור הוא משום "לא תחנם", וכמשי"כ שם בהלכה א' וכנ"ל, א"כ אמאי אסור בשכר, והרי בע"ז כ' א' אמרי' דנילף מ"לא תחנם" דלא תתן להם מתנה של חינם, וקי"ל דבאופן שהישראל מרויח עיי"כ וכגון בשכנו ומכירו שרי, וכדאיתא בתוספתא סופ"ג דע"ז, ועי' שדי חמד (ח"ג עמוד 299) דכ"כ רבים מהפוסקים, וא"כ אמאי ייאסר לרפאותו בשכר, וצ"ע. ושוב הראוני דכן הקשה המנ"ח (מצוה תכ"ו) ונשאר בתימה.

והנה הזכרנו לעיל ד' הרדב"ז דהר"מ ס"ל דכן הוא פשטיה דקרא ד"לא תחנם" דהיינו שלא לרחם עליהם ולחון אותם, ובסמ"ג (ל"ת מ"ח) כתב: "שלשה דברים למדו רז"ל מקרא ד"לא תחנם" וכו' ולשון חנינה. לכן אמר עליהם במסכת ע"ז דלא מעלין אותם מן הבור ולא מורידין, ועיקר פשוטו לא תרחם אלא תהרגם", עכ"ל. ועי' בהגהות הגרי"פ. וממילא י"ל דכשם דבאיסור חנייה בקרקע הנילף מ"לא תחנם" א"א למכור לנכרי קרקע בממון, ה"ה דאין לרחם עליהם בשכר. ובס' המפתח כתבו: "ועי' דינא דחיי לאוין מ"ח ד"ה ולא, שכשמעלהו לגוי ומציל נפשו אפילו בשכר מקרי מתנת חינם". ואין הס' (שחיברו כנה"ג) תח"י, ואפשר כוונתו דתשלום על הצלת נפש עדיין מחשיבו למתנת חינם, ומפני שכל הון שבעולם לא ישווה להצלת נפש וע"כ גם בשכר אסור להתרפאות דשפיר נחשב בחינם. וא"נ כן לכאוי יש לחלק בין רפואת פיקוח נפש לרפואת אבר אחד או מיחוש וכדו'.

ד] והשו"ע (יו"ד קנח, א) כתב: "עובדי אלילים שאין בינינו וביניהם מלחמה וכו', אין מסבבים להם המיתה ואסור להצילם אם נטו למות, כגון שראה אחד מהם שנפל לים אינו מעלהו אפילו אם יתן לו שכר. לפיכך אין לרפאותן אפילו בשכר אם לא היכא דאיכא משום איבה". וכ' הש"ך (סק"ב): "אין מסבבין. כלומר אין מצוה להורגם אע"פ שהם עוברים על ז' מצות בני נח. ומיהו היכא דמקיימי ז' מצות בני נח משמע דאסור להורידן", ועי"ש בפוסקים (ב"י וד"מ ומהרש"ל בביאורו לסמ"ג וש"ך וט"ז ועוד) האם לא מורידין פירוש שיש איסור להורידן או שרק אין מצוה להורידם. ומ"מ חזינן מכל הני דאסור להציל גוף נכרי שאינו מקיים ז' מצות ב"נ ואפי' בשכר אסור. ולפי"ז התנהגות הני ארגונים חרדיים באמריקה, שמחו בתוקף על רציחת נכרים במקומות שונים בעולם, צריכה תלמוד, שהרי גם אם יש בפרסום מכתבם משום רווח לישראל, אכתי אסור להציל נכרים. ואפשר דמשום "דרכי שלום" עשו כן ובמקום דאיכא איבה וכן מכיון שידעו שמכתבם לא יסייע מאומה להצלת הנכרים והכל ענין "יחסי ציבור" הוא וממילא שרי.

